

ВІРНІСТЬ НАУКОВІЙ ІСТИНИ

До 120-річчя від дня народження
академіка В.Г. Дроботька

Віктор Григорович Дроботько — вчений із широким діапазоном наукових інтересів. Він був одним із піонерів вивчення бактеріофагу, першим у розшифруванні етіології стахіботріотоксизму коней, започаткував новий напрям вивчення грибів — збудників мікотоксикозів. Значну увагу Віктор Григорович приділяв питанням хіміотерапії інфекційних захворювань, досліджував антимікробні властивості рослин. Перу знаного українського вченого належать понад 160 наукових праць, серед яких 7 монографій, присвячених питанням медичної, сільськогосподарської та промислової мікробіології, антибіотикам рослинного походження тощо. Його життя — це постійний пошук, копітка дослідницька праця, творчі задуми і звершення. І хоча сама доля нерозривно пов'язала його з наукою, усі, хто добре знав ученого у приватному житті, відзначали його поетичний хист й акторські здібності. Що ж, по-справжньому талановита людина — талановита в усьому. Та й сам він — учений зі світовим іменем — не раз із лукавою посмішкою казав, що якби не наука, то він міг би піти зовсім іншим шляхом — стати художником, письменником, актором чи навіть мандрівником.

24 листопада 2005 року минуло 120 років від дня народження академіка Віктора Григоровича Дроботька.

Народився В.Г. Дроботько у родині безземельного сільського фельдшера у селі Дігтярі Полтавської губернії (нині Чернігівська область). Змалку виховувався на місцевих народних традиціях, творах класиків української і російської літератури. Шістнадцятирічним юнаком, захопившись поезією, починає писати вірші, і цю любов до художнього слова майбутній учений проніс через усе життя.

Після закінчення гімназії, упродовж 1905—1913 років, В.Г. Дроботько навчається на медичному факультеті Київського університету ім. Святого Володимира. Як людина, небайдужа до долі свого народу, він бере участь в агітаційно-масовій роботі серед селян під час революційних подій у Росії 1905—1907 рр. Навчання на першому курсі перериває шестимісячне ув'язнення і заслання на два роки під нагляд поліції за місцем проживання до Дігтярів.

Саме вірність науковій істині супроводжує Віктора Григоровича протягом усіх випробувань долі: і тоді, коли його цькували за цитування у монографії опального «вейсманіста-морганіста» Пауля Ерліха, і тоді, коли в атмосфері «загального схвалення» на зборах Київського відділення Українського товариства мікробіологів, епідеміологів та інфекціоністів лисенківської концепції «утворення видів», проповідуваної мікробіологом Г.М. Бош'яном, академік В.Г. Дроботько єдиний (!) виступив проти псевдовчення Т.Д. Лисенка, яке завдало значної шкоди розвитку біологічних наук, зокрема генетики, на теренах СРСР у 40—60-ті роки минулого століття. Але попри всі перепони, труднощі і загрози, вчений ішов обраним шляхом.

Свою наукову діяльність Віктор Григорович розпочинає у 1914 р., коли через рік по закінченні університету публікує першу

наукову працю в «*Университетских известиях*», присвячену питанню впливу бактеріальних токсинів на формування артеріосклерозу. За це ґрунтовне дослідження молодий науковець отримав першу почесну нагороду — премію ім. М.І. Пирогова і Золоту медаль.

Моральним мірилом В.Г. Дроботька стала праця на ниві практичної медицини, допомога людям, котрі потребують його знань і вмінь. Протягом 1914—1925 рр. Віктор Григорович працює земським лікарем, ординатором, завідувачем діагностичної лабораторії у Роменському повіті Полтавської губернії (нині Сумська область) та місті Харкові. І лише після набуття практичного досвіду розпочинає наукову діяльність у Київському санітарно-бактеріологічному інституті, обіймаючи впродовж 1925—1931 років посаду асистента відділу епідеміології. У 1931—1941 рр. В.Г. Дроботько — керівник відділу медичної мікробіології Інституту мікробіології та епідеміології АН УРСР. 1936 року за проведені наукові дослідження йому присуджено науковий ступінь доктора біологічних наук. У 1939 р. вченого обирають членом-кореспондентом, а в 1948 р. — дійсним членом АН УРСР.

Друга світова війна розпочалася для Віктора Григоровича вже у вересні 1939 року, коли його як лікаря мобілізували до лав Червоної армії. Після евакуації Академії наук УРСР у 1941 році до Уфи В.Г. Дроботько знову повертається до наукових досліджень.

Упродовж 1941—1944 років він керує відділом мікробіології Інституту зообіології АН УРСР (Уфа та Москва), за сумісництвом працює заступником директора Башкирського інституту мікробіології, епідеміології та санітарії. Але вчений не лише проводить час у лабораторії за мікроскопом, а й постійно виїжджає до провінцій Башкирської республіки, обстежує населення, розробляє методи діагностики та лікування хвороб за допомогою сульфаніламідних препаратів. Він був людиною з високим рівнем відповідальності.

В.Г. Дроботько

Як дослідника Віктора Григоровича характеризували ретельність, внутрішня чесність, прагнення своїми теоретичними розробками максимально прислужитися практичній медицині. Ще за часів лікарської практики у 1923 році вченому довелося досліджувати поширення малярії у Ромнах Полтавської області. Тоді він не лише виявив збудника хвороби, а й її переносника — це був один із різновидів комара. Дослідник тоді сконструював і спеціальний пристрій для відловлювання комах.

У повоєнний період (1944—1962 рр.) В.Г. Дроботько працює директором, керівником відділу патогенних мікроорганізмів Інституту мікробіології АН УРСР (нині — Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України); на громадських засадах упродовж 1948—1959 років очолює Українське товариство мікробіологів, епідеміологів та клініцистів. У 1966 р. ученому присвоюють звання Заслуженого діяча науки УРСР.

Серед головних наукових напрямів, які започаткував або істотно розвинув В.Г. Дроботько, — нова концепція мінливості мікроорганізмів, бактеріофагія і псевдобактеріофагія (лізогенія), хемо- та біотерапія інфекційних хвороб, гіпотези «конкурентного» механізму дії хіміотерапевтичних препаратів і загальнобіологічного значення антибіотичних речовин рослинного походження —

фітонцидів, винайдення нових антибіотиків (іманін, новоіманін, аренарін, сальвін) тощо. Віктор Григорович запропонував для лабораторної практики «сольові» культуральні середовища, бактеріальний фільтр для вилучення мікроорганізмів і камеру для спостереження за ними, метод негативного контрастування капсульних форм бактерій. Для практичної медицини учений розробив способи лікування дизентерії, стафілококових та інших бактеріальних інфекцій за допомогою відповідних бактеріофагів, запропонував для боротьби з інфекційними захворюваннями деякі сульфамідні препарати та рослинні антибіотики. За безпосередньої участі та під науковим керівництвом Віктора Григоровича було розшифровано невідоме захворювання коней – дендродохіотоксикоз. За це наукове відкриття він та група співробітників Інституту мікробіології та епідеміології АН УРСР отримали високі урядові нагороди СРСР.

З усього, що залишив нам у спадок академік В.Г. Дроботько, вражає надзвичайно широкий діапазон його наукових зацікавлень, всеохопне і глибоке розуміння явищ природи, філософське осмислення отриманих наукових результатів. Своєю практичною, науковою і педагогічною діяльністю вчений здобув беззаперечне визнання наукової спільноти, працівників медицини і ветеринарії.

Внесок Віктора Григоровича Дроботька у мікробіологію, епідеміологію та вірусологію дав змогу репрезентувати його ім'я від України на першому конгресі Федерації європейських мікробіологічних товариств 2003 року поряд із такими видатними вченими-мікробіологами, як Д.К. Заболотний, М.Г. Холодний, М.М. Підоплічко та Л.Й. Рубенчик.

Наукові здобутки вченого відзначені багатьма державними нагородами. У 1968 році йому було присуджено академічну премію ім. Д.К. Заболотного (посмертно).

Всі, хто знав В.Г. Дроботька, підкреслюють його надзвичайну порядність, скромність, доброзичливість. Розповідаючи про Віктора Григоровича, не можна не згадати і його особистий щоденник. На цих сторінках — і глибокі роздуми про науку, й особисті переживання, емоції, рефлексії — філософські розмірковування щодо обраного життєвого шляху, тонка іронія віршів, ліричні рядки, спомини, зустрічі... А щодо артистичних здібностей Віктора Григоровича, то про них промовисто свідчить той факт, що він грав у виставах народного художньо-драматичного театру в Ромнах, художнім керівником якого у 1920 — 1921 роках була відома актриса Г.П. Затиркевич-Карпинська.

Віктор Григорович Дроботько був людиною великої душі і проникливого розуму. Дослідник з аналітичним, філософським мисленням й емоційною, художньою обдарованістю. Це поєднання і створювало те, що ми називаємо магією особистості. І молодому поколінню вчених, безперечно, є чому повчитися у цієї простої і водночас великої людини. Пригадаємо слова самого Віктора Григоровича, які він залишив на сторінках свого щоденника: *«Коли завершує свій шлях велика людина, великий громадський, політичний, науковий діяч, то підсумки його шляху завжди цікавлять нащадків. Я ж — маленька людина, скромний учений, котрий не збагатив світ великими відкриттями... Мені приємні заняття наукою, вони часто дають велике задоволення і багато радості...».*

Ось таким він був, Віктор Григорович Дроботько, — вчений зі світовим ім'ям, науковець, новатор, який збагатив вітчизняну мікробіологію, епідеміологію та вірусологію важливими відкриттями та іншими науковими здобутками і винаходами.

О. КОВАЛЕНКО,
доктор біологічних наук,
провідний науковий співробітник Інституту
мікробіології і вірусології
ім. Д.К. Заболотного НАН України (Київ)